

PEDAGOGLIK KASBIGA LAYOQATLI TALABALARNI TANLASH IMKONIYATLARI

Ismoilova Anora

*Iqtisodiyot va Pedagogika Universiteti Pedagogika
mutaxassislig 2-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada pedagoglik kasbga layoqatli talabalarni tanlashning nazariy asoslari, amaliy yondashuvlari hamda zamonaviy diagnostika vositalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Muallif ta’lim tizimida sifatli kadrlar tayyorlash jarayonida abituriyentlarning kasbiy layoqatini aniqlashning ahamiyatini ilmiy nuqtayi nazardan asoslaydi.*

Kalit so‘zlar: *pedagog, kasbiy layoqat, diagnostika, psixologik tayyorgarlik, kasbga yo‘naltirish, seleksiya.*

Kirish

Bugungi globallashtirish jarayonida ta’lim sifati va pedagog kadrlar salohiyati jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni hamda “Yangi O‘zbekiston – taraqqiyot strategiyasi”da pedagog kadrlar tayyorlash jarayonini takomillashtirish, ularning kasbiy kompetensiyalarini oshirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Pedagoglik kasbining o‘ziga xosligi shundaki, bu soha vakilidan nafaqat chuqur nazariy bilim, balki yuqori darajadagi insonparvarlik, muloqot madaniyati, empatiya va sabr-toqat kabi fazilatlar talab etiladi. Shu bois pedagogik oliygohlarga qabul jarayonida layoqatli, ya’ni kasbga psixologik va shaxsiy jihatdan mos talabalarni tanlab olish zarurati ortib bormoqda.

Asosiy qism

1. Kasbiy layoqat tushunchasi va uning ahamiyati

Kasbiy layoqat — bu shaxsning ma’lum bir kasbni muvaffaqiyatli egallash va bajarish uchun zarur bo‘lgan individual psixologik, intellektual hamda ijtimoiy xususiyatlar majmuasidir. Pedagogik layoqat, xususan, shaxsning:

- bolalar bilan ishlashga moyilligi;
- muloqotga kirisha olish qobiliyati;
- didaktik tafakkur va kuzatuvchanlik;
- ijtimoiy mas’uliyat va kasbga sadoqat kabi jihatlarini o‘z ichiga oladi.

Tadqiqotlar (masalan, L.S. Vygotskiy, A.V. Petrovskaya, N. Saidahmedov ishlari) shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchi shaxsida kasbiy layoqatning shakllanishi erta bosqichlarda — kasb tanlash davrida boshlanadi.

2. Pedagoglik kasbiga layoqatni aniqlash mezonlari

Layoqatni baholash jarayonida quyidagi asosiy mezonlar qo‘llaniladi:

- Motivatsion mezon: shaxsning kasbga bo‘lgan ichki qiziqishi va ijtimoiy motivlari;
- Kognitiv mezon: pedagogik, psixologik hamda metodik bilimlarga ega bo‘lish darajasi;
- Emotsional-irodaviy mezon: stressga bardoshlilik, sabr-toqat, o‘zini boshqara olish ko‘nikmalari;
- Kommunikativ mezon: jamoada ishlash va o‘quvchilar bilan ijobiy munosabat o‘rnatish qobiliyati.

Mazkur mezonlar asosida talabgorlarning kasbiy layoqatini aniqlash psixodiagnostik metodlar yordamida amalga oshiriladi.

3. Layoqatli talabalarni tanlashda zamonaviy yondashuvlar

Hozirgi davrda pedagogik oliygohlarda abituriyentlarni saralash jarayonida an’anaviy test sinovlari bilan bir qatorda ijodiy topshiriqlar, kasbiy-psixologik suhbatlar va motivatsion intervyular kabi shakllar joriy etilmoqda.

Shuningdek, axborot texnologiyalarining joriy etilishi bilan onlayn diagnostika platformalari, raqamli portfoliolar, shaxsiy kompetensiyalarni baholash tizimlari keng qo‘llanilmoqda. Bu usullar talabgorlarda o‘qituvchilik faoliyatiga mos fazilatlarni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi.

Tajriba natijalari shuni ko‘rsatmoqdaki, kasbga ichki motivatsiyasi kuchli, ijtimoiy faol va kommunikativ jihatdan yetuk talabalar keyinchalik o‘qituvchilik faoliyatida yuqori natijalarga erishadilar.

Xulosa

Pedagoglik kasbiga layoqatli talabalarni tanlash — bu ta’lim tizimining sifat ko‘rsatkichlarini belgilovchi strategik jarayondir. Kasbiy layoqatni aniqlashda psixologik, pedagogik va diagnostik yondashuvlarning uyg‘unligi zarur.

Shuningdek, tanlov jarayonida abituriyentning akademik bilimlari bilan bir qatorda uning shaxsiy fazilatlari, kasbga motivatsiyasi va insoniy qadriyatlari ham chuqur o‘rganilishi lozim. Faqat shunda pedagogik oliygohlar uchun haqiqiy kasbga sadoqatli, fidoyi va malakali kadrlarni tayyorlashga erishish mumkin bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Соболева, Світлана Василівна. Professional competence of teachers: criteria and indicators of development. Nowy sposob rozwoju. Pedagogika. 2017. pp. 245-253. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709879> lib.iitta.gov.ua

2. Cherepekhina, Olga. “Pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher school: structure and formation criteria.” Continuing Professional Education: Theory and Practice. 2019. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.3.2228> npo.kubg.edu.ua

3. Zhumash Z., Zhumabaeva A., Nurgaliyeva S., Saduakas G., Lebedeva L. A., Zhoraeva S. B. “Professional teaching competence in preservice primary school teachers: Structure, criteria and levels.” World Journal on Educational Technology: Current Issues. Vol. 13 No. 2 (2021): 261–271. DOI:10.18844/wjet.v13i2.5699 un-pub.eu

4. “Professional Competence of Vocational Teachers: a Conceptual Review.” Vocations and Learning. Vol. 14 (2021): 459-479. <https://doi.org/10.1007/s12186-021-09271-7> [SpringerLink](https://www.springerlink.com)

5. Zulfakar. “Competence of Teachers as Professional Educators.” International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 7(7) (2020): 297-307. DOI:10.18415/ijmmu.v7i8.1960 ijmmu.com

6. “Advancing teacher reflective competence: integrating lesson study and didactic suitability criteria in training.” Frontiers in Education. 2024. DOI:10.3389/educ.2024.1331199

Internet saytlari:

1. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709879> lib.iitta.gov.ua
2. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.3.2228> npo.kubg.edu.ua
3. [10.18844/wjet.v13i2.5699](https://doi.org/10.18844/wjet.v13i2.5699) un-pub.eu
4. <https://doi.org/10.1007/s12186-021-09271-7> [SpringerLink](https://www.springerlink.com)
5. [10.18415/ijmmu.v7i8.1960](https://doi.org/10.18415/ijmmu.v7i8.1960) ijmmu.com
6. [10.3389/educ.2024.1331199](https://doi.org/10.3389/educ.2024.1331199)